

ULOGA CRNE GORE U RATOVIMA DEVEDESETIH: "OD DOSLJEDNOG RATNIKA DO (NE)VOLJNOG SAVEZNIKA"

dr Šerbo Rastoder i mr Novak Adžić

CRNA GORA I RAT U SLOVENIJI (1991)

Krajem 1990. i 1991. godine organi vlasti u Socijalističkoj Republici Crnoj Gori (SRCG) bili su antipodni politici rukovodstva SR Slovenije i prvobitno su se veoma nepovoljno odnosili prema odluci o izglasavanju državne samostalnosti Slovenije. Osuđivali su to kao akt „jedностранog secesionizma“ i „neprijateljstva“ prema Jugoslaviji i njenog „neustavnog razbijanja“, tvrdeći da kao „nelegalan“ ne proizvodi nikakve pravne posljedice, kako je i zaključila Skupština SRCG 28. juna 1991. godine.

Rukovodstvo organa vlasti SRCG i njegov predstavnik u Predsjedništvu SFRJ, u odnosu na zvanično proglašenje samostalnosti Republike Slovenije (25. juna 1991), i odmah zatim, prema *desetodnevnom ratu* u Sloveniji (27. jun - 7. jul 1991), odnosili su se politički i operativno, na istovjetan način kao i vrh rukovodstva SR Srbije i njen predstavnik u Predsjedništvu SFRJ. Intervencija JNA, koja je bila pod nadležnošću Predsjedništva SFRJ, odnosno Vrhovne komande, uslijedila je na osnovu odluke koju nije donio ovaj, jedino ustavno nadležni organ, te je, u unutarpolitičkim obračunima, neosnovano pripisivana saveznoj vladi Anta Markovića. Odluku o angažovanju JNA u Sloveniji, prema tvrdnjama Momira Bulatovića i Slobodana Miloševića, donijela je Savezna Vlada (Savezno izvršno vijeće - SIV SFRJ), na čelu sa Antom Markovićem. Međutim, Ante Marković je to demantovao, tvrdeći da SIV nije donio tu odluku, niti je imao ustavna ovlaštenja da to uradi. Ni predsjedništvo SFRJ, jedino ustavno ovlašćeno da može da donese odluku - naredbu o upotrebi vojske, nije donijelo odluku da se JNA angažuje u ratu u Sloveniji. Prema tvrdnjama predsjednika SIV-a Anta Markovića, vlada i on nisu donijeli odluku o upotrebi JNA u Sloveniji, već je to, po njemu, uradio armijski vrh, neovlašćeno i bez znanja i konsultacije sa njim i bez odluke SIV-a. Odnosno, tu odluku su donijeli, po Markoviću, general armije i savezni sekretar za odbranu SFRJ Veljko Kadrijević i Generalštab JNA, na čelu sa generalom Blagojem Adžićem, u dogovoru sa Slobodanom Miloševićem i Borislavom Jovićem, predsjednikom Republike Srbije i njenim članom Predsjedništva u SFRJ.¹

U odnosu na rat u Sloveniji, Skupština SRCG i njena izvršna vlast (Predsjedništvo i Vlada) su 4. jula 1991. zahtijevali od nadležnih organa vlasti SFRJ i u republikama Hrvatskoj i Sloveniji

¹ Vidi opširno o tome: prof. dr Šerbo Rastoder i mr Novak Adžić, „Moderna istorija Crne Gore 1988-2017 - od prevrata do NATO pakta“, knjiga II, „Vijesti“, Podgorica, 2020, str. 493-502.

da „do kraja ispoštuju moratorijum od tri mjeseca, uz punu garanciju na primjenu odluka koje se odnose za otcjepljenje i razdruživanje od Jugoslavije, kao jednostranih akata“.²

Skupština SR Crne Gore je u zaključcima zahtijevala da se „odmah i bezuslovno prekinu oružani sukobi u Sloveniji, izvrši povlačenje jedinica takozvane Teritorijalne odbrane Slovenije, oslobode sva zarobljena lica i pruži im se neophodna pomoć“.³ U usvojenim zaključcima Skupština SR Crne Gore je podržala mjere Štaba Vrhovne komande JNA, ocjenjujući da „za sada nema potrebe za vraćanjem vojnika iz Crne Gore koji se nalaze u JNA. Opređjeljenje Crne Gore je za Jugoslaviju kao državnu zajednicu onih naroda koji žele i hoće da žive u njoj i da se u tom smislu obave nužne promjene u saveznim organima. Crna Gora će kao suverena država, samostalno odlučivati o oblicima saradnje i povezivanju sa drugim narodima u toj budućoj zajednici“.⁴ Konstatuje se i da parlament Crne Gore, ipak, „smatra da se ni jedan narod, niti djelovi bilo kojeg naroda, silom ne smiju zadržavati u Jugoslaviji. Onima koji žele da izađu iz nje to omogućiti“.⁵

Dakle, tokom rata u Sloveniji, rukovodstvo Crne Gore, kao i Srbije, i njihovi predstavnici u Predsjedništvu SFRJ, bili su stanovništa da Sloveniju ne treba silom zadržavati u Jugoslaviji, već je pustiti da se „otcijepi“, izdvoji iz njenog sastava, te da Jugoslavija može postojati i bez Slovenije i da JNA treba da se povuče iz te zemlje i to na granice buduće projektovane, „skraćene Jugoslavije“. Mnogi istraživači potenciraju da je stanovište da se „Slovenija pusti da ide“ bio jasan indikator da odbrana Jugoslavije ipak nije bio primarni cilj. Time se može objasniti kratko trajanje rata u Sloveniji, u kojem je Crna Gora učestvovala posredstvom JNA u kojoj su bili i pripadnici iz Crne Gore.

Prema raspoloživim podacima, tokom rata u Sloveniji poginuo je jedan oficir (pilot) JNA koji je bio iz Crne Gore, dok su jedan oficir i dva vojnika ranjeni, a 30 je bilo u ratnom zarobljeništvu. U Titograd je 6. jula 1991. godine iz zarobljeništvu u Sloveniji stigao 21 vojnik JNA iz Crne Gore. I ostali zarobljeni vojnici iz Crne Gore su pušteni iz zarobljeništvu. Ukupno su u ratu u Sloveniji, poginula 44 pripadnika JNA, od čega šest oficira, šest podoficira, 30 vojnika i pitomaca i jedno građansko lice u službi u vojsci i jedna neidentifikovana osoba, a bila su ranjena 184 vojnika JNA. Tokom oružanog konflikta u Sloveniji poginulo je i osam pripadnika teritorijalne odbrane (TO) Slovenije, četiri policajca, šest slovenačkih civila i šest stranaca koji su se zatekli u Sloveniji.

Rat je završen 7. jula 1991. godine političkim dogovorom strana u sukobu, uz pritisak i posredničku ulogu evropske zajednice. Odluku o povlačenju JNA iz Slovenije donijelo je Predsjedništvo SFRJ 15. jula 1991. godine i odlučilo da se ta odluka izvrši u potpunosti u roku od tri mjeseca. Posljednji vojnik JNA je napustio Sloveniju 26. oktobra 1991. godine. Crnogorsko rukovodstvo je stalo iza takvog stava i njen predstavnik u Predsjedništvu SFRJ je glasao za povlačenje JNA iz Slovenije.

Tekst je objavljen u okviru projekta "Ka pravdi za žrtve ratnih zločina" koji Akcija za ljudska prava (HRA) sprovodi u okviru Regionalnog projekta o ratnim zločinima (RWC), koji implementira Program za razvoj Ujedinjenih nacija (UNDP) uz podršku Vlade Velike Britanije. Sadržaj teksta je isključivo odgovornost autora i ne odražava nužno stavove UNDP-a i Vlade Velike Britanije.

² Navedeno prema: „Pobjeda“, Titograd, br. 9191, od 5. jula 1991, str. 1 i 7. Vidi više o tome: prof. dr Šerbo Rastoder i mr Novak Adžić, „Moderna istorija Crne Gore 1988-2017 - od prevrata do NATO pakta“, knjiga II, „Vijesti“, Podgorica, 2020, str. 506-507.

³ Isto.

⁴ Isto.

⁵ Isto.